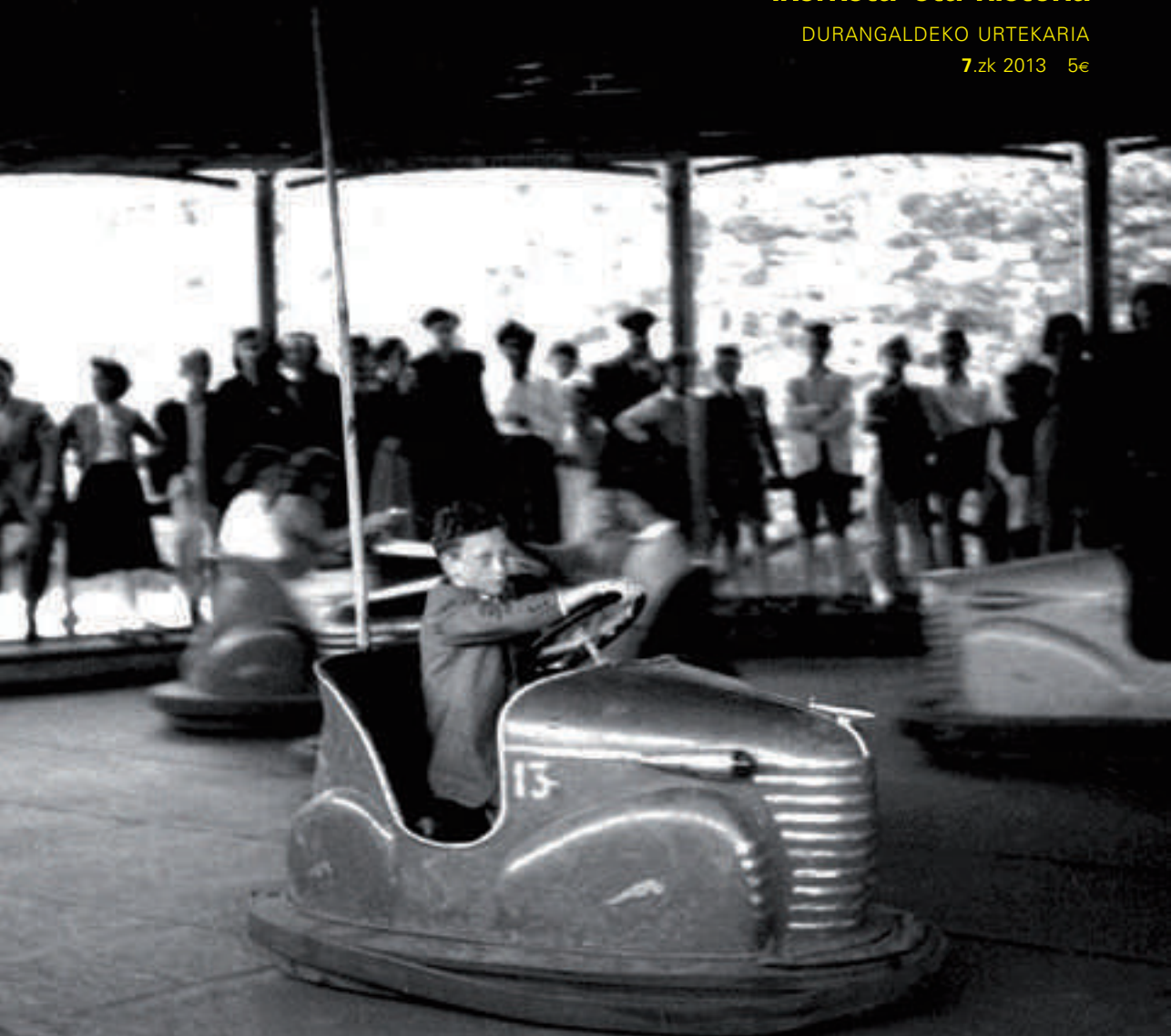

astola

ikerketa eta historia

DURANGALDEKO URTEKARIA

7.zk 2013 5e

AQUELLOS MARAVILLOSOS "SANANTONIOS"

AUZO ELKARTEEN BORROKAK

LA FÁBRICA DE ARMAS DE DURANGO

TXAKOLINA, URTEKO ARDOA?

EL MISTERIO DE MIKELDI

AUZO-ELKARTEEN

BORROKAK

Durangoko inguruei nortasuna
eman zieten auzuneak

TESTUA: RAKEL CALVO

ARGAZKIAK: HERRIA ELKARTEAREN ARTXIBOA

HAUZO ELKARTEA
HERRIA
ASOCIACION DE VECINOS

Durangoko biztanleria ikaragarri hazi zen joan zen mendearen erdialdean. Jendetza hura "etxe merkeetan" ("casas baratas" deritzen auzoetan) jarri zen bizitzen, eta auzo horietan sortu ziren auzo-mugimenduen borrokek herriaren beraren bizimodua baldintzatu zuten.

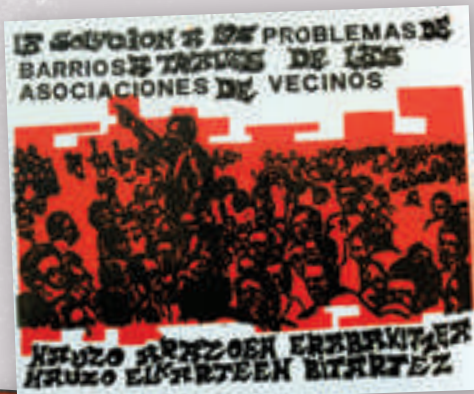
Hiriaren hazkundeak Durangoko hiru langile-auzoak irensteko asmoa zuela zirudien. Gaur egun ekialdean eta mendebaldean lanean dabiltzan garabiek medikuntza-orratzen antzera lan egiten dute, San Fausto eta Matadero auzuneen eta herriaren erdigunearen arteko hutsuneak (garai batean nabarmenagoak zirenak) txikituz. Bi

auzo horietara hurbildu baino lehen, asfaltoak Juan de Itziar auzoa urrupatu zuen. Gaur egun asfaltoak eta adreiluak ia herri osoa jan dutela esatea zilegi da.

Frankoren erregimeneko Etxegintza Sindikatuaren Eki-menak auzune horiek lokatzetan eraiki zituen garaian, orain dela hirurogei urte ia, egoera desberdina zen. Aspaldi Juan de Itziarren bizi zen Juanjo Lopezek dionez, "auzoan lokatza besterik ez zegoen". Lopezek ez ezik, beste auzokide guztiek ere berdintsu deskribatzen dute auzunea. Herriko industria indartsuak erakarrita etorri ziren auzotarrak 50eko hamarkadan, eta lehentxeago langileriarentzat eraikitako etxe-blokeetan kokatu ziren.

1960an Durangoko herritarren erdia baino gehiago herri-kanpo jaiotakoak ziren. Hori bera dio Nerea Mujikak bere doktoretza-tesian (*Durangoren eta eskualdearen iragan hurbila* (1960-1991)). Horrek argi uzten du biztanleriak gorakada handia izan zuela oso urte gutxian, eskualdeko herriek baino askoz handiagoa. Biztanle berrien artean, bostetik hiru Euskal Herriko beste herri batzuetatik etorri ziren; eta beste biak Gaztela-Leonetik, Andaluziatik edo Extremaduratik gehienetan.

Mujikaren esanetan "Durangon, industria-guneetatik hurbil zeuden kanpoaldeko auzuneetan eta 50eko hamarkadaren amaieran eraikitako auzuneetan kanpota-

rren kopurua handiagoa zen. Auzo horien artean honako hauek nabarmendu ziren: San Fausto (%45,13), Erretentxu (%27,90), Askatasun Etorbidea-San Roke (%22,20) eta Landako (%22,08). Betiko auzuneetan (Ezkurdi, Madalena, Tabira-Pinondo...) etorkin kopurua ez zen igo %15etik gora”.

Aipatutako auzuneak erdigunetik urrun zeuden, eta zerbitzuetatik nahiz erosotasunetatik ere urrun jakina. Auzotarrek gogoan dute “ez zegoela argindarrik, urik eta isurbiderik”. Kontrolik gabeko zabortegeiek eta estolderien gabeziak nabarmen baldintzatzen zuten auzotarren bizimodua. Angel Longarte, ‘Gela’, *Herria* auzo-elkarteko kidea da eta bere iritziz “*Obraren* helburuetako bat langileria herriaren erdigunetik urruntzea izan zen”.

Matadero auzunean sortutako auzo-mugimenduari *Herria* izena ipini zioten (mugen arabera, auzoari beste izen batzuk ere ematen dizkiote: San Roke, Zabalarra, Aramotz eta abar). “Etxe merkeetako” seme-alabek gazte-gaztetatik izan zuten tarte banatzaile hura gainditzeko

premia, praka motxak jantzita zebiltzanetik ia-ia. Eta premia hark bultzatuta, auzotarrak mobilizatzen hasi ziren.

Distantzia hura bizimoduari erreparatuz ere antzematen zen. Mataderoa zabortegei baten barrenean kokaturik zegoen. Udalak 1973an erabaki zuen zabortegei hura toki hartan jartzea, eskualdeko hondakin guztiak bertan pilatzeko. Zaborra, lantegiak, fundizioak eta San Roke erreka (auzoko ur zikinak bertara isurtzen zituzten) auzoaren inguruan zeudela kontuan harturik, arratoiak jaun eta jabe ziren. Auzunea txikia zen. Han eta hemen eraikitako baserrietan ez ziren 100 lagun ere biziko, eta gero “*Obraren* etxeetan 128 familia bizi ziren, gehienak seme-alaba ugaridunak”. Gogoeta hori egin du Periko Arevalok, Herriako presidentea.

Baldintza kaxkar haiek zirela eta, auzotarren arteko elkartasuna arau bilakatu zen. “Ateak beti egoten ziren zabalik. Auzoa zenbat eta txikiagoa izan, hartu-eman orduan eta handiagoa izaten da. Auzoko kontu guztiak jakiten genituen. Haurrok edonoren etxera joaten ginen merienda jatera, emakumeak kartetan

egitera eta abar. Gaur egun ez dago haren lorratzik”, aitortu digu penaturik Arevalok. Elkartasuna handia izan arren, ez zuten aukerarik kaleak eta argindarra konpontzeko.

Halako batean gazteak martxan jarri ziren eta zabarra ateratzea erabaki zuten. Orduan Udalean agintean zeudenen muturren aurrean ipini zituzten hondakinak. Karrozak, astoak, euli erraldoiak... Ekintza hark oihartzun handia izan zuenez, zabortegia itxi eta *Herria* auzo-elkartea legezatu egin zuten. Horrez gain, lursail bat eman zioten. Toki hartan “Txabola” eraikitzeko aukera izan zuten (taberna irekitzeko baimen eta guzti). Oraindik bizirik jarraitzen duen taberna haren ondorengoak egonkortasun ekonomikoa ematen dio taldeari.

Durango gero eta handiagoa zenez, premia berriak sortu ziren. Longartek gogoratu duenez, “70. eta 87. urteen artean gertatu ziren auzoko borroka nagusiak”. Borroka batzuetan eurak izan ziren garaile, San Rokeko ikastetxea eraiki eta saihebideta desbideratzerako orduan esate baterako. Saihebidetaren kasuan, lehenengo proiektuak auzoa herritik kanpo uzteko asmoa zuen. “Udalaren eta Diputazioaren aurka borroka oso gogorra egin genuen ibilbidea aldatzeko”, diote Arevalok eta Longartek.

Beste eskaera batzuek ez zuten amaiera onik izan. Arevalok egun ilun bat dakar gogora: atxilotu eta buruan ebaki bat egin ziotenekoa. Kontua da, San Roke ikastetxeko jolastokiari zati bat jan nahi ziotela etxebizitzak egiteko, eta auzotarrek berriro ere aurre egitea erabaki zutela. “Lanak geratzeko asmoz sartu ginen ikastetxeko patiora eta han Ertzantzarekin liskarrak izan genituen. Lau lagun atxilotu zituzten”. Orduan adreiluaren indarra gailendu zen. “Beste borrokarik sekula ez dugu galdu”, dio Gelak.

Auzo-mugimendua 70eko hamarkadan sortu zen Durangon, politika eta kultura bor-bor zeuden unean. Garai berriek eragin handia izan zuten *Herria* eta beste talde batzuetan ere bai. Longartek eta Arevalok aitortzen dutenez, “gazteok bultzatzen genuen gurdia, baina nagusitxoagoek bideratzen gintuzten pixka bat. Taldearen inguruan alderdi komunistako kideak zebiltzan, klandestinitatean zebilen jendea”. Longarteren esanetan, “kontzientziak esnarazi nahi genituen. Sakoneko arazoa nolakoa zen bagenekien. Auzoko arazoak konpontzea nahi genuen, bai; baina jendea mugiaraztea nahi genuen. Arrisku bizian geunden”.

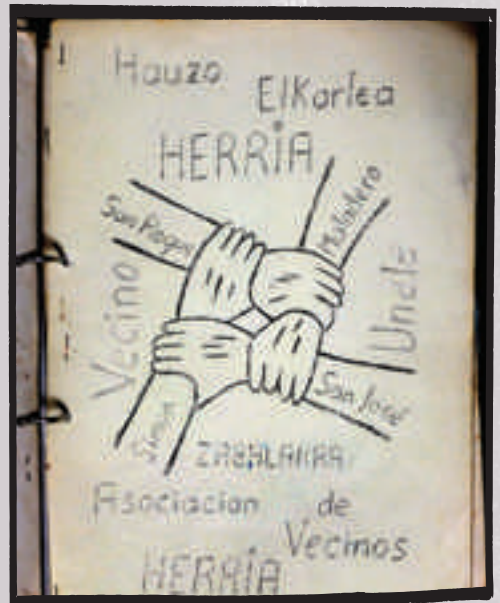

Gauzak horrela, borroka ez zen mugatzen hirigintzara. “Durangok diktadura garaian herentzian jasotako kultura eta zerbitzu hutsunea betetzeko premia” ere bazegoen. *Herriak* udalekuak, zinema-zikloak eta musika-jaialdi ugari ere antolatu zituen. “Kantagintzaren bidez salaketak egiten zebiltzan artistak ekartzen genituen, kanpoko jendea. Hala nola: Pablo Milanes, Maria del Mar Bonet eta Llach; baina Benito Lertxundi, Oskorri, Mikel Laboa eta Joseba Etxebarria ere ekarri genituen”, diosku Gelak. Garai hartako gertakari asko gogoratzen dituzte, Imanol kantariari buruzko bat adibidez: Joseba Sarrionandia poeta iurretarrak kartzelatik ospa egiteko erabili zituen bafle ospetsuak Herriari oparitu nahi zizkiela.

Astarloa zineman, frontoian eta Azokan egiten zituzten jaialdietara jende asko joaten zen. Dena dela, ospe handiko jendea ekartzeak ez zuen esan nahi arrakasta ziur lortuko zutenik. “Batuetan diru asko batzen genuen, baina beste batuetan zorretan itota geratzen ginen, boikota egiten zigutelako”. “Gorri” ospea zela eta, behin baino gehiagotan izan zituzten liskarrak Durangoko beste talde batzuekin, batez ere abertzaleekin. Behin ikastolarako dirua eman nahi izan zuten eta euren diruari uko egin zioten. “Gaur egun jende hark aintzat hartzen gaitu, eta lan ugari egin genuela ere aitortzen digute”.

Herria Durangoko auzo-elkarterik zaharrena da. 400 bazkide inguru dauzka. “Hasieran auzo-elkarte bakarra ginen”, diosku Gelak. “San Fausto n gizarte-zentro bat zegoen. Ondoren, Juan de Itziarreako eta lurretakoa sortu ziren (desanexioa zela eta). Gero beste bat sortu zen Madalena inguruan, putetxe bat jartzea ekiditeko. Baina denbora gutxiren buruan desagertu egin zen”.

San Fausto izan zen auzunerik jendetsuena. Auzoak zentro sozialaren eta Bizente Zabalaina parrokoaren inguruan egiten zuen bizimodua (eta Zabalaren bitartez, parrokiaren inguruan zebiltzan taldeetan). “Gauza batzuk lortu zituen: zentro soziala, polikiroldegia, futbito-txapelketak eta abar”.

Lorritz horrek 2004. urtera arte iraun zuen behintzat. Izan ere, urte hartan Euskal Herriko Unibertsitateko ikerlari batzuek ("Parte Hartuz Estudios sobre Democracia Participativa" zeritzon masterreko ikerlariek) honako lau hau argitaratu zuten: "Durangoko errealitate sozialari buruzko diagnostiko parte-hartzailea".

Azterketa hartan herriko elkarte-egituraren aberastasuna, ugaritasuna eta aniztasuna nabarmendu zuten; era berean, ikerketak azpimarratu zuenez, taldeak elkarrengandik isolatuta zeuden. Txostenean herriko eragileen arteko harremanak azaldu zituzten diagrama argigarri baten bidez. Mapa horretan *Herria* Alde Zaharreko auzo-elkarteari zuzen loturik ageri zen (DAZ une hartan bertan sortu zen); Juan de Itziar, ordea, isolatuta zegoen.

Larrasoloetako auzo-elkartea ahulduz joan zen apurka-apurka, desagertzeraino ia-ia. Dena dela, hasieran

("frankismoaren amaieran eta frankismoaren ondoren") oso elkarte bizia izan zen. "Jende gazteak sortu zuten. Egonezina genuen eta gauzak aldatu nahi genituen, gure bizimodua eta enparauena ere bai. Langile-auzoan bizi ginen, Juan de Itziarren. Gerora ingurura zabaltzen ahalegindu ginen", diosku Juanjo Lopezek, sortzaileetako batek.

Lopezek esan digunez, ez omen zegoen aurrez erabakitako helbururik, gauzak etorri ahala bilatzen zituzten irtenbideak. "Unean uneko gauzak egiten genituen; gure ekimenak nahiz beste premia batzuei erantzunez jokatzeko genuen". Ildo horretatik, ekologistekin bat egin zuten nuklearren aurkako martxetan, manifestazioak egin zituzten auzoan hobekuntzak egiteko eta abar. "Gaur egun luxuzko auzunea da; erdigunetik gertu txaletxoak dauzka. Baina garai hartan kanposantura *bidekoak* ginen".

Gaur egun Durangotik kanpo bizi den aspaldiko militante horren iritziz, NATOri EZ esateko egin zuten mobilizazioa izango zen agian lortutako arrakastarik handiena. “Elkartek eta Durangoko jendeak kausa bakar baten inguruan biltzen asmatu genuen”. Aldizkariak, tailerrak, mendi-irteerak... Elkartek bizirik iraun zuen artean, kultur-ekitaldi ugari eratu zituen, beti ere agintarien menpekotasunik gabe. “Ondo konpontzen ginen beste elkarte batzuekin, elkarri laguntzen genion”, dio Lopezek. “San Rokekoekin konponduko ginen ondoen beharbada. Udalarekin inoiz ez ginen ondo konpondu”.

Inguruetako auzoetako borrokek taxutu zuten Durango, eta gaur egun herria auzune horiek irensten ari da pixkanaka. “Ez dakit zer geratuko den. Ez dakit zerk egingo duen aurrera, apur batek ala guztiak”, hausnartu du Juanjo Lopezek. “Ordukotik zerbait badela pentsatu

nahi dut. Auzoan ez beharbada, baina bai parte hartu genuenon artean, han egon ginenon artean”.

Baliteke gurari horiek oso desbideratuta ez egotea. Batzuen eta besteen lehentasunak talka egiten ari dira berriro ere. “Etxe merkeek” premia bereziak daukate orain ere: igogailuak, berogailuak, gas-instalazioak, auzo-etxeak eta abar. Eta erakundeek ere aurre egin nahi diete arazo horiei.

Aldiberean, Juan de Itziarren eta San Fauston indarberritutako elkarteek hitza hartu dute euren eskakizunak ezagutzera emateko. “Kanposantura bidean” TAO gunea handiagoa egiteko eskatzen diote Udalari, etxe ondoko aparkaleku guztiak kanpotarrek harrapa ez ditzaten. San Fauston kexu dira estolden egoera dela eta; halaber, auzotarrek etxei arreta handiagoa eskaintzea ere eskatzen dute.

Garaiak eta borrokak aldatu egin dira. Hala ere, elkarte haiek irekitako bidea erreferentea da oraindik, mugarrira, inguruko bizi-baldintzak hobetzea merezi duela pentsatzen duten guztientzat, eta gertukoa hobetuz gizarte osoa suspertu nahi dutenentzat.

ERDIGUNEKO AUZUNEA

Alde Zaharra Durangoko auzune ezohikoena izango da beharbada. Auzotarren ahotsa DAZ elkartearen bidez entzuten da. Andramariko elizpetik Santa Anara artean 1.000 lagun inguru biziko dira. Udaletxea erdibidean egon arren, Udalaren eta alde zaharreko herritarren arteko harremana ere ez da erraza izan.

90eko hamarkadan Durangoko kanpoaldea urbanizatu ondoren, Udalarekiko liskarrak gutxitu egin ziren. Urte aberats haietan gaueko aisialdiak eragindako zaratak eta zikinkeriak erakartzen zuten arreta. Kaleak eta *karkabak* ziren arretagune (bertan behera geratutako pasabide haiek, *karkabak* alegia, oztopoz beteta egotea arriskutsua zen herritarrentzat nahiz etxebizitzetarako).

“Lanean hasita geunden, baina Alde Zaharra peatonalizatzeko asmoa iragarri zutenean buru-belarri hasi ginen lanean”, diosku Jose Mari Arrillagak, DAZeko presidentea. Auzokoen zama-lanak mugatu nahi zituzten hasieran. Baimena goizerako bakarrik eman nahi zuten. Bertan bizi zen jendea haserretu egin zen. 900 sinaduratik gora lortu zituzten Udalaren plan hura geldiarazteko. Orduan hasitako tirabirek jarraipena izan dute, beste hainbat arazo dela eta: baldosa labainkorrak, larrialdi zerbitzuek Alde Zaharrean sartzeko zailtasunak, zaborrak pilatzeko eta biltzeko sistema, eta abar.

Rakel Calvo

Kazetaria